

# برآورد ناپارامتریک و شبه پارامتریک تابع تولید صنعت خودرو با تأکید بر نهاده انرژی: معرفی روش اولی - پاکس (OP) در برآورد الگوی داده‌های ترکیبی

مهدی قائمی اصل<sup>۱</sup>

مصطفی سلیمی فر<sup>۲</sup>

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۸/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۳/۱۲

## چکیده

شوکه‌های بهره‌وری غیرقابل مشاهده، باعث بروز مسائل انتخاب و همزمانی در تصمیمات بنگاه‌ها می‌شوند که این مسائل منجر به ارائه، برآوردهای تورش‌داری از ضرایب نهاده‌های تابع تولید از سوی برآوردگرهایی مثل حداقل مربعات معمولی می‌شوند. در این پژوهش از داده‌های ۵ شرکت خودروسازی طی دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ استفاده شده، و تابع تولید صنعت خودرو هم با استفاده از روش‌های حداقل مربعات معمولی، اثرات تصادفی، لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) و اولی و پاکس (۱۹۹۶) برآورد شده است. نتایج نشان می‌دهند که روش‌های اثرات ثابت و لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، نمی‌توانند برای برآورد تابع تولید صنعت خودرو مناسب باشند، به عبارت دیگر واکنش بنگاه‌های خودروسازی به شوکه‌های بهره‌وری، از طریق تعدیل در تقاضای نیروی کار، سرمایه و انرژی انجام نمی‌شود و همبستگی معنی‌داری میان تعدیل نهاده‌ها و شوکه‌های بهره‌وری در صنعت خودرو وجود ندارد، اما ضرایب برآوردشده برای نهاده‌های انرژی و سرمایه در روش‌های شبه پارامتریک، اثرات تصادفی و حداقل مربعات معمولی نشان می‌دهند که ضرایب برآوردشده برای انرژی و سرمایه در روش‌های اثرات تصادفی و حداقل مربعات معمولی، به ترتیب به سمت بالا و پایین تورش‌دار هستند. این نتایج کاملاً مطابق با دیدگاه اولی و پاکس (۱۹۹۶) در خصوص تورش برآوردگرهای سنتی است و نشان می‌دهد که بنگاه‌های خودروسازی در واکنش به شوکه‌های بهره‌وری، سطح سرمایه‌گذاری خود را تعدیل می‌کنند. همچنین بر اساس نتایج برآوردهای حاصل از روش شبه پارامتریک، کشش تولید نهاده‌های سرمایه و انرژی به ترتیب ۰/۸۲ و ۰/۶۴ خواهد بود.

**واژگان کلیدی:** شوکه‌های بهره‌وری، برآورد تابع تولید، روش لیوینسون - پترین، روش اولی - پاکس.

۱. دانشجوی دکتری علوم اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)، Email: m.ghaemi84@gmail.com.

۲. استاد گروه اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، Email: mostafa@ferdowsi.um.ac.ir.

JEL: C14, D24, C19, C23.

## ۱. مقدمه

نظریه تولید، بیان‌کننده چگونگی ترکیب نهاده‌ها یا عوامل تولید برای رسیدن به مقادیر مختلف ستانده به بهترین وجه ممکن است. اصلی‌ترین ابزار این نظریه، تابع تولید است که نشان‌دهنده نرخ تبدیل نهاده‌ها به ستانده می‌باشد. اولین تابع تولید نئوکلاسیک از سوی کاب و داگلاس<sup>۱</sup> در سال ۱۹۲۸ ارائه شد که توزیع درآمد بین دو گروه کارگر و سرمایه‌دار را توضیح می‌داد. از آن زمان تاکنون مطالعات بی‌شماری در این زمینه انجام شده که منجر به ایجاد اشکال گوناگونی از توابع تولید گردیده‌است. تابع تولید کشتش جانشینی ثابت<sup>۲</sup>، تابع تولید متعالی<sup>۳</sup>، تابع تولید دبرتین<sup>۴</sup>، تابع تولید زلنر-ریواکر<sup>۵</sup>، تابع تولید ترانسلوگ<sup>۶</sup> و تابع تولید لئونتیف<sup>۷</sup>، برخی از این توابع هستند. بهره‌وری نیز یکی از مفاهیم مهم در اقتصاد به شمار رفته، چگونگی استفاده از عوامل تولید در تولید محصول را نشان می‌دهد. در مفهوم کلی، بهره‌وری عبارت است از نسبت ستانده به نهاده‌های تولید. ارتقای بهره‌وری به عنوان یکی از منابع مهم رشد اقتصادی کشورها به شمار می‌رود.

برآورد تابع تولید با هریک از اشکال فوق، با مشکلاتی همراه است؛ یکی از این مشکلات، مسأله انتخاب<sup>۸</sup> انتخاب<sup>۹</sup> است که نشان‌دهنده مشکلاتی ناشی از رابطه موجود میان شوک‌های بهره‌وری غیرقابل مشاهده<sup>۹</sup> و تصمیم به تعطیلی بنگاه یا تعدیل تولید می‌باشد. توجه به این نکته بسیار مهم است که شوک‌های بهره‌وری به طور قطع در تصمیمات بنگاه‌های تولیدی تأثیر جدی داشته و سطح تولید را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ ولی در مطالعات اقتصادسنجی و مدل‌سازی‌های متداول پارامتریک وارد نمی‌شود. مسأله مهم دیگر، مسأله همزمانی<sup>۱۰</sup> است که از رابطه میان بهره‌وری و تقاضای نهاده‌ها، به هنگام تعیین سطح بهینه نهاده‌ها از سوی بنگاه‌های حداکثرکننده سود، ناشی می‌شود. در حقیقت بنگاه به هنگام مشاهده شوک‌های مثبت بهره‌وری، میزان استفاده از نهاده‌ها یا سطح سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد و در این صورت برآوردگر حداقل مربعات معمولی، قادر به ارائه برآوردهای بدون تورشی از ضرایب تابع تولید نخواهد بود؛ اما استفاده از

- 
1. Cobb and Douglas
  2. Constant Elasticity of Substitution
  3. Transcendental
  4. Debertin
  5. Zellner- Revaker
  6. Translog
  7. Leontief
  8. Selection Problem
  9. Unobservable Productivity Shocks
  10. Simultaneity Problem

روش‌های شبه پارامتریک و ناپارامتریک در این مقاله، تلاشی است در این مسیر که آن دسته از شوک‌های بهره‌وری را که به صورت پارامتریک و صریح در تابع تولید وارد نمی‌شود، به صورت شبه پارامتریک یا ناپارامتریک، وارد مدل‌های اقتصادسنجی شوند تا برآوردهای بدون تورشی از ضرایب نهاده‌های تابع تولید به دست آید. در این پژوهش، پس از مقدمه، پیشینه تحقیق درباره برآورد تابع تولید و مبانی نظری روش‌های شبه پارامتریک و ناپارامتریک ارائه خواهد شد و در ادامه اصول روش‌های برآورد شبه پارامتریک و ناپارامتریک که در این پژوهش استفاده می‌شوند، به بحث گذاشته خواهند شد و سپس به منظور ارائه یک مطالعه موردی در مورد روش‌های شبه پارامتریک و ناپارامتریک تبیین شده در قسمت قبل، تابع تولید، صنعت خودرو در ایران برآورد می‌شود و در نهایت نتایج برآورد مدل با استفاده از روش‌های سنتی (شامل حداقل مربعات معمولی، اثرات ثابت و اثرات تصادفی) در کنار روش‌های شبه پارامتریک و ناپارامتریک ارائه خواهند شد. در قسمت نتیجه‌گیری نیز، برتری‌های نظری و کاربردی روش برگزیده پژوهش بر روش‌های سنتی تبیین می‌شود.

## ۲. مبانی نظری

بر اساس روش‌های پارامتریک، شکل خاصی از تابع تولید در نظر گرفته می‌شود و ضرایب با استفاده از روشهای مختلف (مانند روش مجموع حداقل مربعات معمولی) برآورد می‌شوند. برای اولین بار فارل<sup>۱</sup> (۱۹۵۷) از روش ناپارامتریک برای تقریب تابع تولید و محاسبه کارایی استفاده کرد. او بدون در نظر گرفتن شکل خاصی برای تابع تولید، با استفاده از مشاهدات انجام شده و پذیرفتن برخی اصول، مجموعه امکان تولید را تعریف نمود و قسمتی از مرز این فضا را که جایگاه واحدهای پیشرو بود، در قالب تقریب تابع تولید در نظر گرفت.

با این وجود در تحلیلی مبتنی بر داده‌های ترکیبی مربوط به بنگاه‌های تولیدی، برای دستیابی به برآوردهای بدون تورش از شاخص‌های تابع تولید، لازم است که دو مسأله انتخاب و همزمانی مورد توجه ویژه قرار گیرند. اگر سوددهی یک بنگاه، ارتباط مستقیمی با انباشت سرمایه‌اش داشته باشد، احتمال حضور بنگاه در بازار و تداوم سطح تولید، به هنگام مواجهه با شوک‌های منفی بهره‌وری، در مورد بنگاهی بیشتر خواهد بود که انباشت سرمایه فیزیکی بیشتری دارد. رابطه منفی میان انباشت سرمایه و احتمال خروج از بازار یا تعدیل سطح تولید بنگاه، باعث می‌شود که پارامترهای مربوط به سرمایه به سمت پایین تورش‌دار شوند (اولی و پاکس<sup>۲</sup>، ۱۹۹۶).

1. Farrel

2. Olley and pakes

بر اساس مطالعه گرلینچ<sup>۱</sup> (۱۹۵۷)، در حقیقت بنگاه به هنگام مشاهده شوک‌های مثبت بهره‌وری، تقاضای نهاده‌ها را افزایش می‌دهد و در این صورت، برآوردگر حداقل مربعات معمولی نمی‌تواند برآوردهای بدون تورشی از ضرایب تابع تولید را ارائه کند؛ زیرا قادر نیست شوک‌های غیرقابل مشاهده بهره‌وری را در محاسبات خود وارد کند؛ البته تنها چنانچه بتوان شوک‌های غیرقابل مشاهده را در طول زمان تغییرناپذیر دانست، برآوردگر اثرات ثابت<sup>۲</sup> مسأله همزمانی را برطرف می‌کند. گذشته از اینکه در صحت چنین فرضی می‌توان تردید کرد، ولی هم‌چنان مسأله انتخاب به قوت خود باقی است. روش‌های دیگری نیز مثل روش متغیرهای ابزاری برای کنترل تورش برآورد ضرایب نهاده‌های تابع تولید ارائه شده که از آن جمله می‌توان به پژوهش‌های آرلانو و باند<sup>۳</sup> (۱۹۹۱)، آرلانو و بوور<sup>۴</sup> (۱۹۹۵)، بلوندل و بوند<sup>۵</sup> (۱۹۹۸)، گرلیچس و مارس<sup>۶</sup> (۱۹۹۸)، پائوسنیک<sup>۷</sup> (۲۰۰۲) و وولدريج<sup>۸</sup> (۲۰۰۵) اشاره کرد که با توجه به وجود همیشگی مسأله انتخاب در برآورد تابع تولید و نیز رویکرد شبه پارامتریک پژوهش حاضر، از دامنه تحقیق این پژوهش خارج است.

پس از مطالعه و دروانگ<sup>۹</sup> (۱۹۶۵)، در پژوهش‌های متعددی مسأله انتخاب بحث و بررسی شده است. پژوهش درباره مسأله همزمانی نیز به مطالعه مارسچاک و اندروز<sup>۱۰</sup> (۱۹۴۴) بازمی‌گردد و از پژوهش‌های جدیدتر در این دو عرصه، می‌توان به بالدوین و گوریکی<sup>۱۱</sup> (۱۹۸۹)، دان و همکاران<sup>۱۲</sup> (۱۹۸۸) و دیویس و هالتیوانگر<sup>۱۳</sup> (۱۹۹۲) اشاره کرد.

اولی و پاکس (۱۹۹۶) برای برآورد ضرایب نهاده‌ها در تابع تولید یک برآوردگر شبه پارامتریک ارائه کرده‌اند که تورش ناشی از دو مسأله انتخاب و همزمانی را کنترل و برآوردهای بدون تورشی از ضرایب تابع تولید را ارائه می‌کند. بر اساس فرض اصلی این برآوردگر، تنها یک متغیر حالت مشاهده نشده<sup>۱۴</sup> وجود دارد که در یک نقطه زمانی موجب تغییر در رفتار بنگاه می‌شود. طبق پژوهش اولی و پاکس (۱۹۹۶)، مسأله همزمانی با استفاده از سرمایه‌گذاری، به عنوان یک متغیر جانشین برای شوک‌های غیرقابل مشاهده بهره‌وری

- 
1. Girlinches
  2. Fixed effect
  3. Arellano and Bond
  4. Arellano and Bover
  5. Blundell and Bond
  6. Griliches, Z., and J. Mareisse
  7. Pavenik
  8. Wooldridge
  9. Wedervang
  10. Marschak and Andrews
  11. Baldwin and Gorecki
  12. Dunne, Robert And Samuelson
  13. Davis and Haltiwanger
  14. Unobserved State Variable

که در طول زمان نیز متغیر هستند، قابل حل است و مسأله انتخاب نیز با استفاده از محاسبه احتمال بقا<sup>۱</sup> در بازار حل خواهد شد.

### ۳. پیشینه تحقیق

در خصوص استفاده از روش‌های شبه پارامتریک در مطالعات داخلی، تنها یک مطالعه وجود دارد که به دست کردیچه (۱۳۹۰) انجام شده است. کردیچه اشاره می‌کند که طی دو دهه اخیر مطالعات کاربردی بسیاری برای ارزیابی دلایل ناکارایی در صنایع مختلف انجام شده است که همه از یک روش شبه پارامتریک دو مرحله‌ای موسوم به مدل توییت استفاده نموده‌اند. هم‌چنین در این زمینه یک روش دو مرحله‌ای شبه پارامتریک بوت‌استرپ، شامل دو الگوریتم منفرد و مضاعف نیز ارائه شده است که این دو الگوریتم، تخمین‌های استوار و سازگاری را ارائه می‌نمایند. به علاوه، الگوریتم مضاعف تخمین‌های تورش‌زدایی شده از کارایی را نیز فراهم می‌کند. یافته‌های این تحقیق، مؤید نتایج سیمار و ویلسون<sup>۲</sup> (۲۰۰۷) مبنی بر وجود تورش در نتایج روش رایج دو مرحله‌ای توییت است و الگوریتم مضاعف نسبت به الگوریتم منفرد، نتایجی کاملاً متفاوت با تخمین‌ها و استنتاج آماری را ارائه می‌کند که این خود می‌تواند وجود تورش و همبستگی سریالی را در قالب مسأله‌ای مهم در روش شبه پارامتریک دو مرحله‌ای توییت تأیید کند. در میان مطالعات خارجی، دوئیل<sup>۳</sup> (۲۰۰۴) و موس و اسمیتز<sup>۴</sup> (۲۰۰۶) به بررسی نظری روش‌های شبه پارامتریک و ویژگی‌های آن پرداخته‌اند. مارتینز و همکاران<sup>۵</sup> (۲۰۰۶) هم اثر تخفیف‌های موقتی خرده‌فروشی بر میزان فروش عرضه‌کنندگان نشان‌های تجاری مختلف را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که ارائه تخفیف در نشان‌های تجاری دارای کیفیت و قیمت بالاتر، تاثیر بیشتری بر فروش کالا دارد.

یاسار و همکاران<sup>۶</sup> (۲۰۰۸) به بررسی بهره‌وری عوامل تولید در بنگاه‌های آمریکای جنوبی طی دوره ۱۹۹۵-۲۰۰۲ پرداخته‌اند و پس از برآورد تابع تولید با استفاده از روش اثرات ثابت، روش حداقل مربعات معمولی و روش شبه پارامتریک، چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که نتایج حاصل از روش شبه پارامتریک، تفاوت‌های معناداری با روش اثرات ثابت و حداقل مربعات معمولی دارند و روش شبه پارامتریک، برآوردهای بدون تورشی را از ضرایب نهاده‌های تابع تولید ارائه می‌کند.

1. Survival Probabilities
2. Simar, L. and Wilson, P
3. Dull
4. Mossa, Charles B. and Schmitz, Troy G
5. Martinez
6. Yasar

اوسال و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۱۰) با استفاده از رگرسیون شبه پارامتریک و مدل شبه خطی تعمیم یافته به بررسی رابطه سرمایه گذاری مستقیم خارجی و بحران مالی در کشورهای توسعه یافته پرداخته‌اند که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد در سال‌های اولیه پس از بحران مالی، میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی کاهش پیدا می‌کند.

در مطالعات داخلی نیز در مواردی از روش‌های ناپارامتریک استفاده شده است. در مطالعه ابونوری و تاج‌دین (۱۳۸۳)، ضمن تبیین اصول نظری روش‌های پارامتریک، شبه پارامتریک و ناپارامتریک، اثر تورم بر بیستک‌های مختلف و نابرابری توزیع هزینه در ایران به صورت ناپارامتریک، طی سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۸۰ ارزیابی شده است. نتایج، حاکی از آن است که تغییرات نسبی قیمت‌ها در مناطق شهری تا انتهای سال ۱۳۵۹ موجب کاهش نابرابری شده است.

زراءنژاد و یوسفی حاجی آباد (۱۳۸۸) با دو روش پارامتریک و ناپارامتریک به برآورد کارایی فنی تولید گندم در استان‌های مختلف ایران پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده از روش پارامتریک نشان می‌دهند که میانگین کارایی تولید گندم در ایران طی دوره مورد بررسی، ۰/۵۷ بوده است، این در حالی است که نتایج مدل ناپارامتریک نشان می‌دهند که میانگین کارایی فنی در همین دوره، ۰/۸۴ بوده است.

پژوهش ترکمانی و وزیرزاده (۱۳۸۶) به محاسبه حق بیمه منصفانه، در یک طرح بیمه منطقه‌ای، برای محصول گندم در مهمترین استان‌های تولیدکننده آن، با روش آماری ناپارامتریک، می‌پردازد و رابطه آن با ضریب تغییرات عملکرد را به عنوان معیاری برای اندازه گیری نوسانات عملکرد، بررسی کرده است.

مجرد و همکاران (۱۳۸۸) به معرفی روش ناپارامتریک تصادفی در تخمین کارایی فنی پرداخته‌اند و کارایی فنی واحدهای مرغداری منطقه سیستان را با استفاده از این روش تصادفی برآورد نموده‌اند.

در مطالعه رحیمی و صادقی (۱۳۸۳) هم عوامل مؤثر بر کارایی و اقتصاد مقیاس طرح‌های مرتع‌داری در ایران با استفاده از روش‌های پارامتریک و ناپارامتریک بررسی شده است. یافته‌های بررسی تطبیقی روش‌ها نشان می‌دهند که هر دو روش دارای قابلیت‌های خاصی هستند و بروز نتایج متناقض نیز محتمل است.

ماکویی و همکاران (۱۳۸۷) هم بر اساس معیارهای مالی و با استفاده از روش ناپارامتریک تحلیل پوششی داده‌ها، عملکرد ۲۹ شرکت قطعه‌ساز خودرو در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۲ را بررسی کرده‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهند که رابطه نسبی مستقیمی میان کارایی شرکت، میزان سود عملیاتی و بازده وجود دارد.

علیرضایی (۱۳۸۲) به بررسی تفاوت‌های نرخ رشد بهره‌وری کل عوامل و اجزای آن در استان‌های ایران پرداخته است. نتایج این تحقیق لزوم توجه ویژه بر توزیع منابع و نهاده‌ها، رشد بهره‌وری و روند نابرابری‌ها را نشان می‌دهد و اینکه امکانات باید متناسب با نیازها و ظرفیت‌های کشاورزی، در سطح استانها توزیع شوند.

#### ۴. مدل تحقیق و روش برآورد

##### ۴.۱. روش شبه پارامتریک اولی-پاکس (OP)

بر اساس پژوهش اولی و پاکس (۱۹۹۶)، هر بنگاه به هنگام مواجهه با شوک‌های بهره‌وری، با دو راه کار مواجه خواهد بود: ۱- بنگاه می‌تواند تصمیم بگیرد که از بازار خارج شود یا به عبارت دیگر میزان تولید را از طریق فروش بخشی از دارایی خود تعدیل کند که در این صورت به اندازه  $\Phi$  واحد پولی دریافت خواهد کرد؛ ۲- بنگاه می‌تواند هم‌چون گذشته به حضور خود در بازار ادامه دهد و متغیرهای نهاده‌ای مثل نیروی کار و انرژی را در سطح بهینه تقاضا کند و میزانی از سرمایه‌گذاری ( $I_{it}$ ) را نیز در چرخه تولید خود داشته باشد. در راه کار دوم، بنگاه سود خود را وابسته به متغیرهای حالت آغاز دوره یعنی شوک بهره‌وری ( $\Omega_{it}$ ) و انباشت سرمایه ( $K_{it}$ ) می‌داند. فرض بر این است که بهره‌وری انتظاری پیش‌بینی نشده، تابعی است از بهره‌وری جاری و انباشت سرمایه ( $E[\Omega_{i,t+1}\Omega_{it}, K_{it}]$ ) و سود بنگاه تابعی از  $K_{it}$  و  $\Omega_{it}$  است و نیز عمر حضور بنگاه در بازار در تحلیل سود نقشی ندارد. بر این اساس بنگاه به دنبال حداکثرسازی ارزش انتظاری تنزیل شده سود خالص آینده است، بنابراین تابع سود بنگاه به این صورت خواهد بود:

$$V_{it}(K_{it}, \Omega_{it}) = \text{Max} [\Phi, \text{Sup}_{I_{it} \geq 0} \Pi_{it}(K_{it}, \Omega_{it}) - C(I_{it}) + \rho E\{V_{i,t+1}(K_{i,t+1}, \Omega_{i,t+1}) | J_{it}\}] \quad (1)$$

در رابطه (۱)،  $\Pi_{it}(\cdot)$  تابع سود، و  $C(\cdot)$  هزینه سرمایه‌گذاری جاری را نشان می‌دهد،  $\rho$  هم عامل تنزیل و  $E[\cdot | J_{it}]$  عملگر انتظارات بنگاه مشروط به داشتن اطلاعات  $J_{it}$  در زمان  $t$  است. رابطه (۱) نشان می‌دهد که چنانچه  $\Phi$  از میزان سود انتظاری تنزیل شده کمتر باشد، بنگاه سطح تولید خود را کاهش نداده و از بازار خارج نمی‌شود. طبق پژوهش مشابه اریکسون و پاکس (۱۹۹۵) نتیجه بهینه‌یابی رابطه (۱) به راهبرد تعادلی مارکوف منتهی می‌شود که قواعد نحوه حضور بنگاه را تعیین می‌کند. با فرض بر اینکه متغیر حالت شوک بهره‌وری ( $\Omega_{it}$ )، از روند مارکوف درجه یک تبعیت کند، چنانچه بهره‌وری بنگاه از یک مقدار آستانه‌ای از  $\Omega_{it}$  (که با  $\underline{\Omega}_{it}(K_{it})$  نمایش داده می‌شود) بزرگتر باشد، تولید خود را کاهش نمی‌دهد ( $\chi_{it} = 1$ )، ولی در غیر این صورت، میزان تولید خود را کاهش می‌دهد ( $\chi_{it} = 0$ ):

$$\chi_{it} = \begin{cases} 1 & \text{اگر } \Omega_{it} \geq \underline{\Omega}_{it}(K_{it}) \\ 0 & \text{اگر } \Omega_{it} < \underline{\Omega}_{it}(K_{it}) \end{cases} \quad (۲)$$

بنابراین تصمیم بنگاه برای مواجهه با شوک بهره‌وری به مسئله افزایش انباشت سرمایه و ایجاد سرمایه‌گذاری جدید تبدیل خواهد شد که این مسئله به دو عامل  $\Omega_{it}$  و  $K_{it}$  بستگی خواهد داشت:

$$I_{it} = I(K_{it}, \Omega_{it}) \quad (۳)$$

تصمیم بنگاه به افزایش سرمایه‌گذاری بیانگر آن است که در آینده بهره‌وری به دلیل شوک بهره‌وری کنونی، افزایش خواهد یافت. بنابراین بنگاهی که یک شوک بهره‌وری بزرگ مثبت را در دوره  $t$  تجربه می‌کند، سرمایه‌گذاری بیشتری در دوره  $t+1$  خواهد داشت.

اولی و پاکس (۱۹۹۶) طبق تصمیم بنگاه‌ها مبنی بر تعدیل تولید یا سرمایه‌گذاری بیشتر، تابع تولیدی را تصریح می‌کنند که با استفاده از آن می‌توان به برآوردهای بدون تورشی از تابع تولید دست یافت. این تابع تولید شامل متغیرهای نهاده‌ای و شوک‌های بهره‌وری می‌شود:

$$Y_{it} = F(L_{it}, M_{it}, E_{it}, K_{it}, a_{it}, \Omega_{it}) \quad (۴)$$

به پیشنهاد اولی و پاکس (۱۹۹۶)، فناوری تابع تولید به صورت کاب-داگلاس در نظر گرفته می‌شود که در رابطه (۵) نمایش داده شده است:

$$y_{it} = \beta_0 + \beta_l l_{it} + \beta_m m_{it} + \beta_k k_{it} + u_{it} \quad (۵)$$

$$u_{it} = \Omega_{it} + \eta_{it} \quad (۶)$$

در رابطه (۵)،  $y_{it}$  لگاریتم تولید بنگاه  $i$  در دوره  $t$ ،  $l_{it}$  لگاریتم نیروی کار،  $m_{it}$  لگاریتم مواد اولیه و  $k_{it}$  لگاریتم نهاده‌های سرمایه‌ای تولید است. در رابطه (۶)،  $\Omega_{it}$  آن شوک بهره‌وری است که بنگاه‌ها مشاهده می‌کنند و در تصمیمات تولیدی بنگاه تأثیر می‌گذارد، ولی در عین حال پژوهشگران اقتصادسنجی آن را وارد محاسبات اقتصادسنجی پارامتریک نمی‌کنند. از سوی دیگر  $\eta_{it}$  شوک بهره‌وری غیرقابل مشاهده‌ای است که به وسیله بنگاه‌ها و پژوهشگران اقتصادسنجی مشاهده می‌شود و در تحلیل‌های پارامتریک هم وارد می‌شود (اولی و پاکس، ۱۹۹۶).

همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، روش‌های برآورد سنتی مثل حداقل مربعات و اثرات ثابت، برآوردهای تورش‌داری از ضرایب نهاده‌های تابع تولید ارائه می‌دهند، ولی روش شبه‌پارامتریک اولی و پاکس (۱۹۹۶) با در نظر گرفتن دو مسئله انتخاب و همزمانی، برآوردهای بدون تورشی از این ضرایب را ارائه می‌کند. روش شبه‌پارامتریک اولی و پاکس با استفاده از قاعده تصمیم‌گیری بنگاه در خصوص سرمایه‌گذاری

(روابط ۳ و ۲)، همبستگی موجود میان جزء خطا و نهاده‌ها را کنترل می‌کند، زیرا طبق مطالعه پاکس<sup>۱</sup> (۱۹۹۴)، بهره‌وری آینده نسبت به  $\Omega_{it}$  اکیداً صعودی است و بنگاه‌ها به هنگام مشاهده شوک بهره‌وری مثبت در دوره  $t$ ، سرمایه‌گذاری را افزایش خواهند داد. اگر  $I_{it}$  نسبت به  $\Omega_{it}$  اکیداً صعودی باشد، می‌توان تابع معکوس شوک غیرقابل مشاهده را به صورت رابطه (۷) نمایش داد:

$$\Omega_{it} = I^{-1}(I_{it}, K_{it}) = h(I_{it}, K_{it}) \quad (۷)$$

اکنون از این تابع می‌توان در کنترل مسأله همزمانی استفاده کرد. با جایگزین کردن روابط (۷) و (۶) در رابطه (۵)، رابطه (۸) به دست خواهد آمد:

$$y_{it} = \beta_l l_{it} + \beta_m m_{it} + \Phi(i_{it}, k_{it}) + \eta_{it} \quad (۸)$$

که در رابطه (۸)، معادله  $\Phi(i_{it}, k_{it}) = \beta_0 + \beta_k k_{it} + h(I_{it}, K_{it})$  برقرار است. می‌توان با استفاده از سری چندجمله‌ای درجه دوم، مقدار تقریبی  $\Phi(\cdot)$  را نسبت به مقادیر سرمایه و سرمایه‌گذاری محاسبه کرد و رابطه (۸) را به یک رگرسیون خطی جزئی<sup>۲</sup> تبدیل نمود. این رابطه یک «رگرسیون شبه پارامتریک»<sup>۳</sup> است و با شرایط کنونی برای برآورد آن با روش حداقل مربعات معمولی، مشکلی وجود ندارد (انگل و همکاران<sup>۴</sup>، ۱۹۸۶؛ رابینسون<sup>۵</sup>، ۱۹۸۸). با برآورد رابطه (۸) می‌توان به ضرایب بدون تورشی دست یافت، چون  $\Phi(\cdot)$  بهره‌وری غیرقابل مشاهده را کنترل می‌کند و جزء خطا و نهاده‌ها با یکدیگر همبستگی نخواهند داشت.

اما با استفاده از رابطه (۸)، نمی‌توان ضریب  $\beta_k$  را برآورد نمود، بنابراین لازم است که در مرحله دوم برای کنترل تورش ناشی از مسأله انتخاب، احتمال بقا در بازار نیز برآورد شود. با توجه به قاعده تصمیم‌گیری بنگاه برای سرمایه‌گذاری (روابط ۲) و (۳)، که حاکی از باقی ماندن بنگاه در بازار و لزوم افزایش سرمایه‌گذاری در حالت  $\Omega_{it} \geq \underline{\Omega}_{it}(K_{it})$  است، احتمال بقا در بازار در دوره  $t$ ، به سرمایه‌گذاری و انباشت سرمایه در دوره  $t-1$ ، و نیز دو عامل  $\Omega_{i,t-1}$  و  $\underline{\Omega}_{i,t-1}$  بستگی خواهد داشت. بر همین اساس، احتمال بقا در بازار با استفاده از یک مدل پروبیت<sup>۶</sup> ارزیابی خواهد شد که در آن  $\chi_{it}$  به عنوان متغیر وابسته و  $I_{i,t-1}$ ،  $K_{i,t-1}$ ، توان دوم این دو متغیر و حاصلضرب آنها در یکدیگر، به عنوان متغیرهای مستقل وارد رگرسیون می‌شوند. البته می‌توان برای انجام مرحله دوم، از برآوردگر کرنل<sup>۷</sup> نیز استفاده کرد که برآوردهای

- 
1. Pakes
  2. Partially linear
  3. Semiparametric regression
  4. Engle
  5. Robinson
  6. Probit
  7. Kernel

آن تفاوت چندانی با نتایج روش پرویت ندارد. در این مدل احتمالات پیش بینی شده با  $\hat{P}_{it}$  نمایش داده می شوند.

در مرحله سوم، رابطه (۹) با استفاده از روش حداقل مربعات غیرخطی برآورد می شود:

$$y_{it} - \hat{\beta}_l l_{it} - \hat{\beta}_m m_{it} = \beta_k k_{it} + g(\hat{\Phi}_{t-1} - \beta_k k_{i,t-1}, \hat{P}_{it}) + \xi_{it} + \eta_{it} \quad (9)$$

در رابطه (۹)، مقدار تقریبی تابع  $g(\cdot)$ ، با استفاده از چند جمله ای درجه دوم و بر اساس مقادیر مربوط به  $\hat{P}_{it}$  و  $\hat{\Phi}_{t-1} - \beta_k k_{i,t-1}$  محاسبه می شود (اولی و پاکس، ۱۹۹۶).

#### ۲.۴. روش ناپارامتریک لیوینسون-پترین (LP)

همان گونه که در بخش قبلی بحث شد، اولی و پاکس (۱۹۹۶) یک روش شبه پارامتریک را ارائه کردند که از سرمایه گذاری به عنوان متغیر جانشین برای کنترل شوک های غیرقابل مشاهده استفاده می کرد، اما اخیراً لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) موفق به ارائه روشی شده اند که در آن از نهاده های واسطه ای به عنوان متغیرهای جانشین استفاده می شود. طبق استدلال آنها بنگاه می تواند در مواجهه با شوک های بهره وری، نهاده های واسطه ای را به صورت ملایم تعدیل کند.

لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) بر مبنای شواهد تجربی حاصل از بنگاه های تولیدی، به این نتیجه رسیدند که سرمایه گذاری متغیری است که هزینه های تعدیل آن قابل توجه است. در صورت پذیرش این ادعا، سرمایه گذاری به عنوان یک متغیر جانشین، نمی تواند به راحتی نسبت به شوک های بهره وری واکنش نشان دهد. این در حالی است که هزینه تعدیل نهاده های واسطه ای بسیار کمتر از هزینه تعدیل سرمایه گذاری است و تعدیل سطح تقاضای نهاده های واسطه ای (مثل انرژی)، بسیار سریع تر انجام می شود. لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) اشاره می کنند که اگر تابع سرمایه گذاری نتواند به طور مناسب و کامل به شوک های بهره وری واکنش نشان دهد، میان متغیرهای توضیحی و جزء خطای رگرسیون همبستگی به وجود خواهد آمد. به علاوه ویژگی ممتاز دیگری که نهاده های واسطه ای دارند، برقراری ارتباط میان روش برآورد و نظریات اقتصادی است؛ زیرا نهاده های واسطه ای به عنوان متغیرهای حالت وارد مدل نمی شوند. لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) با ارائه سه تصریح مختلف، نحوه عملکرد نهاده های واسطه ای را به عنوان متغیر جانشین و حالت بررسی کرده اند، همچنین میزان تورش نتایج حاصل از روش حداقل مربعات معمولی را نیز محاسبه کرده، و سرانجام با مطالعه داده های ۵ بنگاه صنعتی از هر یک از کشورهای شیلی، کلمبیا و هند، به این نتیجه رسیده اند که به دلیل مسأله همزمانی، تفاوت های قابل توجهی میان نتایج روش حداقل مربعات معمولی

و روش لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) وجود دارد. برای تبیین اصول اساسی مدل لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، مجدداً فناوری تابع تولید به صورت کاب-داگلاس در نظر گرفته می‌شود:

$$y_t = \beta_0 + \beta_l l_t + \beta_k k_t + \beta_m m_t + w_t + \eta_t \quad (10)$$

در رابطه (۱۰)،  $y_t$  نشان‌دهنده لگاریتم تولید بنگاه است که معمولاً با ارزش ناخالص تولید یا ارزش افزوده اندازه‌گیری می‌شود،  $l_t$  و  $m_t$  لگاریتم متغیرهای آزاد هستند و به ترتیب نیروی کار و نهاده‌های واسطه‌ای را نشان می‌دهند،  $k_t$  لگاریتم هم متغیر حالت (سرمایه) است؛ البته تعداد متغیرهای آزاد می‌تواند بیش از دو متغیر نیز باشد ولی در مبانی نظری تنها به ذکر همین دو متغیر آزاد اشاره می‌شود.

جزء خطای مدل از دو بخش اصلی تشکیل شده است: ۱- جزء بهره‌وری انتقالی ( $w_t$ )؛ ۲- جزء خطایی که با انتخاب‌های نهاده‌ای همبستگی ندارد ( $\eta_t$ ). تفاوت کلیدی میان  $w_t$  و  $\eta_t$  در این است که  $w_t$  همانند متغیر حالتی است که قواعد تصمیم‌گیری بنگاه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این جزء معمولاً در مطالعات اقتصادسنجی مورد توجه نیست؛ ولی در نحوه تصمیم‌گیری برای انتخاب میزان نهاده‌ها تأثیرگذار است. همان‌گونه که اشاره شد، این پدیده همان مسأله همزمانی است که در برآورد بدون تورش تابع تولید، مشکل ایجاد می‌کند، زیرا برآوردگرهایی از قبیل حداقل مربعات معمولی، همبستگی جزء خطای ( $w_t$ ) با انتخاب‌های نهاده‌ای یا به عبارت بهتر، همبستگی شوک‌های غیرقابل مشاهده با سطح تقاضای نهاده‌ها را نادیده می‌گیرند و نتایج تورش‌داری را ارائه می‌کنند.

تقاضا برای نهاده واسطه‌ای  $m_t$  به متغیر حالت بنگاه ( $k_t$ ) و جزء بهره‌وری انتقالی ( $w_t$ ) بستگی دارد:

$$m_t = m_t(k_t, w_t)$$

طبق مطالعه لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، این تابع تقاضا نسبت به  $w_t$  اکیداً صعودی است. این ویژگی باعث معکوس‌پذیری تابع تقاضای کالاهای واسطه‌ای می‌شود و  $w_t$  را می‌توان به صورت تابعی از  $k_t$  و  $m_t$  نوشت:

$$w_t = w_t(k_t, m_t)$$

اکنون بهره‌وری غیرقابل مشاهده به عنوان تابعی از دو نهاده قابل مشاهده نمایش داده شده است. بر اساس روش لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، بهره‌وری از یک فرآیند مارکوف مرتبه اول پیروی می‌کند:

$$w_t = E_t[w_t | w_{t-1}] + \xi_t$$

در این رابطه  $\xi_t$  نشان‌دهنده تغییراتی در بهره‌وری است که با  $k_t$  همبستگی ندارند اما لزومی هم ندارد که این تغییرات با  $l_t$  نیز همبستگی نداشته باشند. در حقیقت جزء که مشکل همزمانی را ایجاد می‌کند. اگر  $y_t$  نشان‌دهنده ارزش ناخالص تولید بنگاه باشد، تابع تولید را می‌توان بدین صورت نوشت:

$$y_t = \beta_0 + \beta_l l_t + \beta_k k_t + \beta_m m_t + w_t + \eta_t \quad (11-1)$$

$$y_t = \beta_l l_t + \varphi_t(k_t, m_t) + \eta_t \quad (11-2)$$

که در مورد  $\varphi_t(k_t, m_t)$  رابطه زیر برقرار است:

$$\varphi_t(k_t, m_t) = \beta_0 + \beta_k k_t + \beta_m m_t + w_t(k_t, m_t)$$

بر اساس روش لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، می‌توان  $\varphi_t(k_t, m_t)$  را با استفاده از تقریب چندجمله‌ای مرتبه سوم، طبق  $k_t$  و  $m_t$  نوشت و از روش حداقل مربعات معمولی برای برآورد بدون تورش  $\beta_l$  استفاده کرد.

در مرحله دوم، به ازای هر مقدار ممکن  $\beta_k^*$  و  $\beta_m^*$  می‌توان مقادیر  $\hat{w}_t$  را با استفاده از رابطه (۱۲) به دست آورد:

$$\hat{w}_t = \hat{\varphi}_t - \beta_k^* k_t - \beta_m^* m_t \quad (12)$$

با استفاده از  $w_t$  های مربوط به کل دوره زمانی، یک برآورد بدون تورش ناپارامتریک غیرخطی از  $E[w_t | w_{t-1}]$  بدست می‌آید ( $E[w_t | w_{t-1}]$ ) و در ادامه پسماندهای مدل با استفاده از رابطه (۱۳) محاسبه می‌شوند:

$$\widehat{\eta_t + \xi_t} = v_t - \beta_l l_t - \beta_k^* k_t - \beta_m^* m_t - E[w_t | w_{t-1}] \quad (13)$$

پسماندها باید حداقل با دو مورد از متغیرهای ابزاری، رابطه متقابل داشته باشند تا بتوان  $\beta_m$  و  $\beta_k$  را برآورد کرد. اگر آن گشتاوری که در رابطه (۱۴) نمایش داده شده‌است، برآورده شود و انباشت سرمایه دوره  $t$  نیز به وسیله تصمیمات سرمایه‌گذاری دوره قبل تعیین شود،  $k_t$  نسبت به شوک‌های بهره‌وری در دوره جاری ( $\xi_t$ ) واکنشی نشان نخواهد داد.

$$E[\eta_t + \xi_t | k_t] = 0 \quad (14)$$

بدین ترتیب این شرط گشتاوری به صورت ضمنی در تابع هدف (رابطه ۱۱-۱) وارد می‌شود. شرط گشتاوری لازم برای برآورد  $\beta_m$  نیز، به صورت رابطه (۱۵) خواهد بود:

$$E[\eta_t + \xi_t | m_{t-1}] = 0 \quad (15)$$

در حقیقت این شرط گشتاوری نشان‌دهنده این واقعیت است که میزان استفاده از مواد اولیه در دوره قبل، با جزء خطای دوره جاری همبستگی ندارد؛ بنابراین با تعریف رابطه  $Z_t \equiv (k_t, m_{t-1})$ ، یکی از برآوردهای مناسب برای دستیابی به اجزای  $Z_t$  (که شامل  $h$  جزء می‌شود)، رابطه (۱۶) خواهد بود:

$$\min_{\beta_k^*, \beta_m^*} \sum_h \{ \sum_t (\widehat{\eta_t + \xi_t}) Z_{ht} \}^2 \quad (16)$$

با استفاده از الگوریتم‌های متعدد می‌توان این تابع را حداقل کرد. از رویکرد بوت‌استرپ<sup>۱</sup> نیز در محاسبه انحراف معیارهای  $\hat{\beta}_L$  و  $\hat{\beta}_K$  مورد استفاده می‌شود. برای حل مسأله حداقل سازی گشتاورهای تعمیم یافته<sup>۲</sup> دو روش معمول وجود دارد: روش اول، روش نیوتن و روش دوم موسوم به روش جستجوی شبکه‌ای دوبعدی<sup>۳</sup> است. در حقیقت هر دو روش، الگوریتم‌هایی برای یافتن حداقل مطلق تابع هدف هستند؛ ولی روش دوم به دلیل جستجوی شبکه‌ای، با سرعت کمتری انجام می‌شود، اما اگر تغییرات سرمایه و متغیرهای جانشین در داده‌های پژوهش اندک باشد، روش نیوتن ممکن است در یافتن جواب مسأله بهینه‌یابی با مشکل روبه‌رو شود که در این صورت الزاماً باید از روش جستجوی شبکه‌ای دوبعدی استفاده شود (لیوینسون و پترین، ۲۰۰۳b).

## ۵. داده‌ها و نتایج تجربی

در این تحقیق برای انجام یک مطالعه موردی در تولیدات صنعتی، از اطلاعات مربوط به شرکت‌های خودروسازی سایپا، ایران خودرو، زامیاد، پارس خودرو و بهمن طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ استفاده شده است. بنابراین مطالعه موردی پژوهش، بر اساس ۲۵ مشاهده از داده‌های شرکت‌های خودروسازی، انجام شده است. معیار انتخاب این شرکت‌ها، حجم تولیدات و سهم ارزش تولیدات آنها در میان شرکت‌های خودروسازی است. لازم به ذکر است صنعت خودروسازی به منزله محور و مرکز ثقل بسیاری از تحولات اقتصادی و فنی جهان، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (رضایی، ۱۳۷۶).

به علاوه صنعت خودروسازی در ایران مستقیم و غیرمستقیم حدود ۲/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است. بالاترین تأثیر غیر مستقیم صنعت خودرو ایران بر بخش خدمات، محصولات فلزی اساسی و کمترین تأثیر آن بر ساخت تجهیزات آبی، راه آهن، صنایع کانی غیرفلزی، چوب و کاغذ است (جهانگرد، ۱۳۸۵).

داده‌های این تحقیق، از گزارش‌های سالانه مالی، صورت‌های مالی و گزارش‌های وزارت صنایع و معادن در خصوص شرکت‌های ذکر شده و نیز از طریق مراجعه به سایت وزارت صنایع و معادن، مذاکرات حضوری و استفاده از گزارش‌های مکتوب جمع‌آوری شده است. محاسبات پژوهش نیز با استفاده از نرم‌افزارهای Stata/SE 11.1 و EViews7 انجام شده است.

به پیشنهاد اولی و پاکس (۱۹۹۶) و لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، فناوری تابع تولید به صورت کاب-داگلاس در نظر گرفته شده است:

1. Bootstrap Approach
2. The GMM Minimization Problem
3. Two-Dimensional Grid Search

$$Q = A(ENG^{\beta_e})(LAB^{\beta_l})(CAP^{\beta_c}) \quad (۱۷)$$

لگاریتم طبیعی بدون ضریب ثابت رابطه (۱۷)، به این صورت خواهد بود:

$$q = \beta_e(eng) + \beta_l(lab) + \beta_c(cap) \quad (۱۸)$$

در رابطه (۱۸)،  $q$  و  $eng$  به ترتیب نشان‌دهنده ارزش تولیدات و هزینه انرژی مصرفی شرکت‌های خودروسازی مورد مطالعه (به میلیون ریال) هستند.<sup>۱</sup>  $lab$  و  $cap$  نیز به ترتیب هزینه نیروی انسانی و ارزش موجودی سرمایه شرکت‌های خودروسازی مورد مطالعه (به میلیون ریال) را نشان می‌دهند و تمامی مقادیر نیز به صورت لگاریتم طبیعی ارزش جاری نهاده‌ها و ستانده وارد مدل شده‌اند. استفاده از مقادیر جاری در برآورد تابع تولید، به منظور مدل‌سازی انواع شوک‌های بهره‌وری است. طبق مطالعه جامع کیدلند و پرسکات<sup>۲</sup> (۱۹۸۲)، شوک‌های بهره‌وری ریشه در عواملی از قبیل نوآوری‌های فناورانه، تغییرات آب و هوایی، تغییر در قیمت نهاده‌ها (به خصوص نهاده انرژی)، تغییر در قوانین و مقررات زیست‌محیطی مربوط به روش‌های تولید، تغییر در سطح سرمایه انسانی و نیز تغییر در قیمت و سطح تولیدات نهایی و واسطه‌ای دارد؛ اما در مدل‌سازی شوک‌های بهره‌وری در پژوهش‌های اولی و پاکس (۱۹۹۶) و لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، شوک‌های بهره‌وری ناشی از نوآوری‌های فناورانه، تغییر در قیمت نهاده‌های واسطه‌ای و ستانده تولید مورد تاکید قرار گرفته‌اند و به همین منظور لازم است که از مقادیر جاری در تابع تولید استفاده شود تا بتوان فرضیه‌های مربوط به تورش ناشی از شوک‌های بهره‌وری را آزمود، زیرا تنها از این طریق می‌توان تعدیل‌های قیمتی ستانده‌ای، مقداری و سرمایه‌گذاری را در کنار ساختار تولید در برآورد شبه‌پارامتریک تابع تولید وارد نمود (پاکس، ۱۹۹۴؛ اولی، ۱۹۹۲). به عبارت دیگر تنها به هنگام استفاده از مقادیر جاری در برآورد تابع تولید می‌توان شوک‌های بهره‌وری ناشی از ترکیب نهاده‌ها و فناوری تولید را در کنار شوک‌های ناشی از تعدیل‌های قیمتی، مقداری و سرمایه‌گذاری مدل‌سازی نمود (پاکس و اولی، ۱۹۹۵).

۱. مقادیر مربوط به متغیر تولید از جنس ارزش ناخالص تولید است. چنانچه هدف پژوهشگر این باشد که با استفاده از روش‌های ناپارامتریک و شبه‌پارامتریک و با بهره‌گیری از مقادیر ارزش‌افزوده، تابع تولید را برآورد کند، لازم است که از روش لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) برای حالت ارزش‌افزوده استفاده کند که اصول مدل‌سازی آن کاملاً با روش ذکرشده در پژوهش حاضر متفاوت است. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه به لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) صفحات ۲۳۷-۲۳۹ مراجعه کنید.

2. Kydland and Prescott

۳. برای اطلاعات بیشتر نگاه کنید به:

Olley, G. (1992), "An econometric study of the telecommunications equipment industry", Thesis (Ph. D.), University of Wisconsin-Madison

شایان ذکر است که آمار ارزش تولیدات، هزینه نیروی انسانی (حقوق و دستمزد)، هزینه انرژی مصرفی و ارزش موجودی سرمایه<sup>۱</sup> شرکت‌های مورد مطالعه از گزارش‌های وزارت صنعت، معدن و تجارت استخراج شده است که مرجع اصلی اخذ داده‌ها برای تهیه این گزارش‌ها نیز گزارش‌های سالانه مالی و صورت‌های مالی شرکت‌های مورد مطالعه بوده است.<sup>۲</sup>

لازم به ذکر است انتخاب نوع تابع تولید بستگی به ماهیت مطالعه و اهداف پژوهش دارد. بر اساس مطالعه اولی و پاکس (۱۹۹۶) و لیونسون و پترین (۲۰۰۳a)، به منظور کنترل تورش ناشی از مسائل انتخاب و همزمانی، لازم است تابع تولید به صورت کاب-داگلاس تصریح شده، سپس شوک‌های بهره‌وری و جزء بهره‌وری انتقالی با یکی از روش‌های شبه پارامتریک یا ناپارامتریک غیرخطی مدل‌سازی شوند.

به علاوه یکی از بهترین ملاک‌های تعیین تابع تولید، استفاده از تجربیات و مطالعات گذشته است (اعظم‌زاده شورکی و همکاران، ۱۳۹۰). پس از ارائه تابع تولید کاب-داگلاس از سوی کاب و داگلاس (۱۹۲۸)، مطالعات متعدد دیگری با استفاده از این تابع، به برآورد توابع تولید مختلف صنعتی و کشاورزی پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به مطالعه هیدی و دیلیون<sup>۳</sup> (۱۹۶۱)، مطالعه والترز<sup>۴</sup> (۱۹۶۳)، مطالعه نرلوف (۱۹۶۵)<sup>۵</sup> و مطالعه ساموئلسون<sup>۶</sup> (۱۹۷۹) اشاره کرد. گریلیچس<sup>۷</sup> (۱۹۶۷) با مقایسه تابع تولید کاب-داگلاس و سایر توابع تولید از قبیل تابع تولید کشش جانشینی ثابت و تابع تولید لئونتیف، چنین نتیجه‌گیری می‌کند که استفاده از توابع تولید مختلف برای تولیدات صنعتی و کارخانه‌ای، تاثیر چندانی در برآورد ضرایب مدل ندارد. در ادامه گریلیچس (۱۹۶۷) با بررسی نتایج حاصل از برآورد تابع تولید ۱۹ صنعت مختلف در ۴۹ ایالت آمریکا، به این نتیجه دست یافته است که فروض ساده‌کننده تابع کاب-داگلاس، اخلالی در خصوص برآورد ضرایب و معنی‌داری آنها ایجاد نمی‌کنند و به عبارت دیگر فروض تابع تولید کاب-داگلاس در مورد تولیدات صنعتی ۱۹ گانه مورد بررسی در این پژوهش، صادق بوده است.

خانثاچای<sup>۸</sup> (۱۹۸۷) نیز در پژوهشی دیگر، با مبنا قرار دادن تابع تولید کاب-داگلاس، به بررسی و مقایسه توابع تولید مربوط به تولیدات صنعتی مختلف در تایلند پرداخته است. وی از داده‌های ۱۸ بنگاه داخلی و ۱۹

۱. در مورد داده موجودی سرمایه به پیروی از پژوهش‌های اولی و پاکس (۱۹۹۶) و اولی (۱۹۹۲)، از ارزش ریالی ماشین آلات و تجهیزات که هر ساله بر اساس میزان سرمایه‌گذاری مجدد و استهلاک تعدیل می‌شود، استفاده شده است.

۲. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش به صورت غیرلگاریتمی در پیوست (۱) گزارش شده‌اند.

3. Eady and Dillon

4. Walters

5. Nerlove

6. Samuelson

7. Griliches

8. Khantachai

بنگاه خارجی استفاده نموده که این بنگاه‌ها شامل تولیدات صنعتی مختلفی از قبیل تولید خودرو، ماشین سازی و صنعت تولید برق را شامل می شوند.

در مطالعات داخلی نیز جهانگرد (۱۳۸۴) در پژوهشی که بر مبنای پایان نامه دکتری نویسنده تألیف شده است، با در نظر گرفتن تابع تولید کاب-داگلاس، تابع تولید صنایع کارخانه‌ای ایران را برآورد نموده و اثر فناوری اطلاعات را بر صنایع کارخانه‌ای ایران بررسی کرده است.

ویژگی‌های برجسته تابع تولید کاب-داگلاس از قبیل همگنی، یکنواختی، تقعر، پیوستگی، مشتق پذیری و منفی نبودن و تهی نبودن، این امکان را در اختیار پژوهشگران قرار می دهد که مواردی از قبیل کشش جانشینی بین نهاده‌ها را نیز در مطالعات کاربردی محاسبه نمایند، ولی این گونه محاسبات در دامنه پژوهش تحقیق حاضر جای نمی گیرند و جزء اهداف این پژوهش به شمار نمی روند.

با توجه به مبانی نظری ارائه شده در بخش قبل، در روش شبه پارامتریک اولی-پاکس (۱۹۹۶)، از میزان تغییرات در موجودی سرمایه سالانه، در قالب متغیر جانشین و از سطح موجودی سرمایه در شرکت‌های خودروسازی مورد مطالعه، به شکل متغیر حالت استفاده می شود. متغیر هزینه انرژی مصرفی شرکت‌های خودروسازی مورد مطالعه نیز به عنوان متغیر آزاد وارد مدل می شود و روند زمانی نیز بنا به پیشنهاد اولی و پاکس (۱۹۹۶) به عنوان کنترل گر روند خواهد بود.

اما در روش ناپارامتریک، بر اساس رویکرد لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a)، متغیرهای هزینه نیروی انسانی و هزینه انرژی مصرفی به صورت آزاد و متغیر ارزش موجودی سرمایه نیز در قالب متغیر حالت در نظر گرفته می شوند. به علاوه برای متغیر جانشین در روش لیوینسون-پترین (۲۰۰۳a) از هزینه انرژی مصرفی سالانه استفاده می شود. به دلیل کمی میزان تغییرات موجودی سرمایه اندک است و کوتاه بودن طول دوره زمانی پژوهش، از روش جستجوی شبکه‌ای دوبعدی برای یافتن حداقل مطلق تابع هدف استفاده شده است.

قبل از انجام برآورد مدل با استفاده از روش‌های سنتی، لازم است با استفاده از آماره آزمون  $F$  و  $\chi^2$ ، همگنی داده‌ها و امکان ترکیب پذیری داده‌ها، آزمون شود. نتایج آزمون  $F$  و  $\chi^2$  (که در جدول ۱ ارائه شده‌اند)، حاکی از امکان ترکیب داده‌های ۵ شرکت یادشده است.

جدول ۱. نتایج آزمون  $F$  و کای دو برای امکان پانل پذیری داده‌ها

| مقدار آماره آزمون $F(8, 13)$ | مقدار آماره آزمون $\chi^2(8)$ | ارزش احتمال |
|------------------------------|-------------------------------|-------------|
| ۲۲/۴۴۸۷۳۹                    | ۶۷/۳۹۰۳۴۴                     | ۰/۰۰۰۰      |

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

برای تعیین یک طرفه بودن یا دوطرفه بودن اثرات در داده‌های تابلویی از آزمون بروش-پاگان<sup>۱</sup> استفاده شده است. مقدار آماره  $\chi^2(1)$  در آزمون بروش-پاگان ۸/۲۷ و ارزش احتمال آن ۰/۰۳۱ است. نتایج این آزمون، وجود اثرات دوطرفه زمانی و مقطعی را تأیید می‌کند و به عبارت دیگر، فرضیه صفر یعنی نبود اثرات زمانی و مقطعی را رد می‌کند. نتایج آزمون هاسمن<sup>۲</sup> نیز در جدول ۲ گزارش شده است که مؤید وجود اثرات تصادفی دوطرفه در داده‌های پژوهش است.

### جدول ۲. نتایج آزمون هاسمن برای ارزیابی وجود اثرات تصادفی

| آزمون                    | مقدار آماره آزمون $\chi^2(3)$ | ارزش احتمال |
|--------------------------|-------------------------------|-------------|
| هاسمن یک طرفه مقطعی      | ۰/۵۱۱۹۰۵                      | ۰/۹۱۶۳      |
| هاسمن یک طرفه زمان       | ۰/۱۹۶۸۰۰                      | ۰/۹۷۸۱      |
| هاسمن دوطرفه مقطع و زمان | ۰/۴۷۷۴۴۶                      | ۰/۹۲۳۸      |

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

از سوی دیگر، داده‌های پژوهش، به صورت همه‌شماری نبوده، و تمامی شرکت‌های خودروسازی کشور را شامل نمی‌شود. این واقعیت نیز دلیل دیگری بر تأیید وجود اثرات تصادفی در مدل است. با این حال، نتایج مدل اثرات ثابت نیز، برای مقایسه میزان و جهت تورش ضرایب برآورد شده، ارائه شده‌اند. نتایج حاصل از برآورد رابطه (۱۸) با روش‌های اثرات ثابت، اثرات تصادفی و حداقل مربعات معمولی در جدول ۳ ارائه شده‌اند. نتایج حاصل از برآورد رابطه (۱۸) با روش شبه پارامتریک اولی و پاکس (۱۹۹۶) در جدول ۴ و نتایج برآورد مدل با روش لیوینسون و پترین (۲۰۰۳a) در جدول ۵ ارائه شده‌اند.<sup>۳</sup>

### جدول ۳. نتایج برآورد مدل با استفاده از روش‌های حداقل مربعات معمولی، اثرات ثابت و تصادفی

| متغیرهای وابسته      |      | برآورد مدل به روش اثرات ثابت |                     | برآورد مدل به روش اثرات تصادفی |                | برآورد مدل به روش حداقل مربعات معمولی |                |
|----------------------|------|------------------------------|---------------------|--------------------------------|----------------|---------------------------------------|----------------|
|                      |      | ضریب                         | خطای استاندارد      | ضریب                           | خطای استاندارد | ضریب                                  | خطای استاندارد |
| سرمایه               | ۰/۱۶ | ۰/۱۴                         | ۰/۶۴ <sup>***</sup> | ۰/۱۳                           | ۰/۱۳           | ۰/۶۴ <sup>***</sup>                   | ۰/۱۳           |
| نیروی کار            | ۰/۵۴ | ۰/۲۴                         | -۰/۲۵               | ۰/۲۰                           | ۰/۲۰           | -۰/۲۵                                 | ۰/۲۰           |
| انرژی                | ۰/۳۷ | ۰/۲۵                         | ۰/۶۷ <sup>***</sup> | ۰/۱۴                           | ۰/۱۴           | ۰/۶۷ <sup>***</sup>                   | ۰/۱۴           |
| ضریب تعیین           | ۰/۹۹ | ۰/۸۹                         |                     | ۰/۸۹                           |                | ۰/۸۹                                  |                |
| ضریب تعیین تعدیل شده | ۰/۹۸ | ۰/۸۷                         |                     | ۰/۸۷                           |                | ۰/۸۷                                  |                |

<sup>\*\*\*</sup> معنی‌دار در سطح ۵ درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

1. Breusch- Pagan test
2. Hausman Test

۳. خروجی نرم‌افزاری جداول (۳)، (۴) و (۵) در پیوست‌های ۲ تا ۷ گزارش شده است.

## جدول ۴. نتایج حاصل از برآورد مدل با روش لیوینسون - پترین (LP)

| متغیرهای وابسته | ضریب  | خطای استاندارد<br>(بوت استرپ=۵۰۰) | آماره Z          | ارزش احتمال<br>آماره Z | فاصله اطمینان<br>(۹۵ درصد) |      |
|-----------------|-------|-----------------------------------|------------------|------------------------|----------------------------|------|
|                 |       |                                   |                  |                        | Min                        | Max  |
| سرمایه          | ۰/۰۱  | ۰/۳۱                              | ۰/۰۳             | ۰/۹۷                   | -۰/۶۱                      | ۰/۶۳ |
| نیروی کار       | -۰/۱۱ | ۰/۳۳                              | -۰/۳۵            | ۰/۷۲                   | -۰/۷۶                      | ۰/۵۳ |
| انرژی           | ۰/۰۱  | ۰/۲۹                              | ۰/۰۳             | ۰/۹۷                   | -۰/۵۷                      | ۰/۵۹ |
| تعداد گروه ها=۵ |       |                                   | تعداد مشاهدات=۲۵ |                        |                            |      |

مأخذ: یافته های پژوهش.

## جدول ۵. نتایج حاصل از برآورد مدل در رگرسیون شبه پارامتریک با روش اولی و پاکس (OP)

| متغیرهای وابسته | ضریب  | خطای استاندارد<br>(بوت استرپ=۵۰۰) | آماره Z          | ارزش احتمال<br>آماره Z | فاصله اطمینان<br>(۹۵ درصد) |      |
|-----------------|-------|-----------------------------------|------------------|------------------------|----------------------------|------|
|                 |       |                                   |                  |                        | Min                        | Max  |
| سرمایه          | ۰/۸۲  | ۰/۳۶                              | ۲/۲۷             | ۰/۰۲                   | -۰/۱۱                      | ۱/۵۴ |
| نیروی کار       | -۰/۱۱ | ۰/۳۴                              | -۰/۳۳            | ۰/۷۴                   | -۰/۷۸                      | ۰/۵۵ |
| انرژی           | ۰/۶۴  | ۰/۳۰                              | ۲/۱۰             | ۰/۰۳                   | ۰/۰۴                       | ۱/۲۵ |
| تعداد خوشه ها=۵ |       |                                   | تعداد مشاهدات=۲۰ |                        |                            |      |

مأخذ: یافته های پژوهش.

## ۶. نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان می دهد که روش اثرات ثابت، برآوردهای کاملاً متفاوتی را نسبت سایر روش ها (روش حداقل مربعات معمولی، روش اثرات تصادفی، روش اولی-پاکس و روش لیوینسون-پترین) ارائه می کند و هیچ یک از نهادهای تولید در این روش معنی دار نیستند. با توجه به تفاوت طول دوره زمانی بروز شوک های بهره وری برای بنگاه های مختلف، با یکدیگر، و اینکه شوک های بهره وری، برخی از بنگاه های یک صنعت را بیش از سایرین تحت تاثیر قرار می دهند و تاثیرپذیری بنگاه ها یکسان نیست، نمی توان نتایج روش اثرات ثابت را درست و دقیق تلقی کرد. به علاوه آزمون هاسمن نیز وجود اثرات تصادفی در داده های پژوهش را تایید می کند که این واقعیت نیز نشان از ناکارآمدی برآوردهای روش اثرات ثابت در مطالعه موردی پژوهش دارد.

روش لیوینسون-پترین نیز نتایج نامطلوبی را ارائه می کند و نهادهای تولید در این مدل معنی دار نیستند. نتایج حاصل از این روش حاکی است که قرار دادن انرژی به عنوان متغیر جانشین و برآورد ناپارامتریک شوک های بهره وری نمی تواند راهکار مناسبی برای غلبه بر مسائل همزمانی و انتخاب در برآورد تابع تولید

صنعت خودروی ایران باشد. این در حالی است که حتی برای یافتن حداقل مطلق تابع هدف، از روش جستجوی شبکه‌ای دوبعدی استفاده شده است.<sup>۱</sup> از سوی دیگر این نتایج نشان می‌دهند که واکنش بنگاه‌های خودروسازی به شوک‌های بهره‌وری، از طریق تعدیل در تقاضای نیروی کار، سرمایه و انرژی انجام نمی‌شود و همبستگی معنی‌داری میان تعدیل نهاده‌ها و شوک‌های بهره‌وری در صنعت خودرو وجود ندارد. با توجه به ساختار تولید صنعت خودرو در ایران و نوع تقاضای نهاده‌ها به وسیله بنگاه‌های خودروسازی، بروز چنین نتایجی می‌تواند ناشی از نبود رفتار بهینه بنگاه‌ها در تقاضای نهاده‌های تولید به هنگام مواجهه با شوک‌های بهره‌وری و تأخیر در واکنش نهاده‌ای بنگاه‌ها به شوک‌های بهره‌وری باشد.

اما روش‌های حداقل مربعات و اثرات تصادفی، نتایجی مطابق با نظریات اقتصادی و واقعیت‌های آشکارشده<sup>۲</sup> ارائه می‌کنند و در این میان تنها متغیر نیروی کار از معنی‌داری لازم را ندارد. با مراجعه به برآوردهای مدل‌های دیگر مشخص می‌شود که در تمامی ۵ الگوی برآورده‌شده، متغیر نیروی کار، فاقد معناداری لازم است که نشان از استحکام نتایج مربوط به متغیر نیروی کار دارد. از سوی دیگر معنی‌داری سرمایه و عدم معنی‌داری نیروی کار (در برآوردهای حاصل از روش‌های حداقل مربعات معمولی، روش اثرات تصادفی و روش شبه پارامتریک) نشان از نبود تأثیر معنی‌دار نیروی کار بر تولیدات صنعت خودرو در ایران دارد و گواهی بر اهمیت نسبی بالای سرمایه در صنعت خودرو و سرمایه‌بر بودن تولید خودرو در ایران است. عدم معنی‌داری ضریب نیروی کار می‌تواند ناشی از وارداتی بودن سرمایه فیزیکی و ماشین‌آلات صنعت خودرو در ایران باشد که باعث کم‌رنگ شدن جایگاه نیروی کار و سرمایه انسانی در این صنعت شده است. از سوی دیگر استخدام غیر بهینه نیروی کار در بنگاه‌های خودروساز، می‌تواند دلیل دیگری بر عدم معنی‌داری ضریب نیروی کار در تابع تولید باشد؛ برای مثال طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۷، شرکت ایران خودرو مبلغ ۱۸۵۴۴۸۵ میلیون ریال هزینه نیروی کار مازاد داشته است که این رقم معادل ۱۳/۵ درصد از هزینه نیروی کار استخدام شده در این شرکت است. به عبارت دیگر ۱۳/۵ درصد از هزینه نیروی انسانی انجام شده در این بنگاه، هیچ نقشی در تولید نداشته است. در همین دوره شرکت سایپا مبلغ ۴۸۴۹۵۷ میلیون ریال هزینه نیروی انسانی مازاد داشته که این رقم نشان می‌دهد ۱۲٪ از هزینه نیروی انسانی انجام شده در این بنگاه، هیچ نقشی در تولید نداشته است (رضوی، ۱۳۸۹). به علاوه وجود قراردادهای بلندمدت و نیز قوانینی از قبیل قانون کار، اجازه تعدیل تعداد یا دستمزد نیروی کار را به بنگاه‌های خودروساز نمی‌دهد و مانع از رسیدن بنگاه به سطح بهینه تقاضای نیروی کار و بهینه‌سازی هزینه نیروی انسانی می‌شود.

۱. برای اطمینان از نتایج روش لیونسون-پترین، از روش نیوتن نیز برای یافتن حداقل مطلق تابع هدف استفاده شد که در این حالت حتی شرط همگرایی برای رسیدن به نتایج مدل نیز برآورده نمی‌شود.

اما متغیر سرمایه به عنوان یک نهاده تولید که تعدیل آن به کندی صورت می‌گیرد و به عنوان متغیر حالت وارد مدل اولی-پاکس می‌شود، برآوردهای تورش‌داری را در روش‌های حداقل مربعات معمولی و اثرات تصادفی به خود اختصاص داده‌است و در هر دو روش با تورش به سمت پایین برآورد شده‌است که این نتایج کاملاً با نتایج پژوهش اولی و پاکس (۱۹۹۶) مطابقت دارد طبق مطالعه اولی و پاکس (۱۹۹۶)، متغیر سرمایه در روش‌های سنتی و بدون کنترل مشکلات ناشی از مسائل همزمانی و انتخاب، با تورش به سمت پایین برآورد خواهد شد. علاوه بر مطابقت نتایج پژوهش حاضر با دلالت پژوهش اولی و پاکس (۱۹۹۶) در مورد متغیر سرمایه، نتایج روش شبه پارامتریک در مورد این نهاده تولید نشان می‌دهد که موجودی سرمایه اهمیت وافری در تولید خودرو در ایران برخوردار است. این در حالی است که نتایج برآورد ضریب سرمایه در روش‌های حداقل مربعات معمولی و اثرات تصادفی، میزان تاثیرگذاری و اهمیت سرمایه در صنعت خودرو را به درستی نشان نمی‌دهند. چنانچه تورش ناشی از شوک‌های بهره‌وری کنترل شود و از روش شبه پارامتریک در برآورد تابع تولید استفاده شود، کشش تولید نهاده سرمایه ۰/۸۲ خواهد شد و در نتیجه بیشترین تاثیر را بر تولیدات صنعت خودرو به خود اختصاص خواهد داد؛ به نحوی که با افزایش یک درصدی موجودی سرمایه، تولید به میزان ۰/۸۲ درصد افزایش خواهد یافت. این در حالی است که کشش تولید نهاده انرژی ۰/۶۴ است و به لحاظ کشش تولید پس از سرمایه در رتبه دوم قرار دارد؛ اما در روش‌های اثرات تصادفی و حداقل مربعات معمولی که نتایج تورش‌داری را ارائه می‌کند، بالاترین کشش تولید در میان نهاده‌ها، متعلق به انرژی و برابر با ۰/۶۷ است و سرمایه در رتبه دوم قرار می‌گیرد و کشش تولید آن برابر با ۰/۶۴ است. به منظور سهولت مقایسه نتایج روش‌های مختلف، گزیده‌ای از نتایج گزارش شده در جداول ۳ و ۵، در جدول ۶ نیز گزارش شده‌است.

بنا به دلالت دیگر مطالعه اولی و پاکس (۱۹۹۶)، متغیرهای آزاد در روش‌های متداول و بدون کنترل تورش ناشی از مسأله همزمانی و انتخاب، با تورش به سمت بالا برآورد خواهند شد. همان‌گونه که اشاره شد، با مقایسه نتایج حاصل از برآورد ضریب انرژی با روش‌های شبه پارامتریک، اثرات تصادفی و حداقل مربعات معمولی، ضریب انرژی در روش‌های سنتی، به سمت بالا تورش‌دار است که این نتایج مطابق با ادعای اولی و پاکس (۱۹۹۶) در خصوص تورش برآوردهای متعارف است.<sup>۱</sup> بنابراین نتایج مطالعه موردی

۱. هر چند که استفاده از مدل لیوینسون-پترین برای این پژوهش به هیچ وجه تایید نمی‌شود، ولی براساس مبانی نظری و چارچوب تحلیلی مطالعه

لیوینسون و پترین (۲۰۰۳ا) نیز، برآوردگر حداقل مربعات معمولی در برآورد ضرایب مربوط به متغیرهای نهاده‌ای آزاد، نسبت به پارامترهای برآورد شده در مدل لیوینسون و پترین (۲۰۰۳ب)، نتایجی با تورش به سمت به بالا را ارائه می‌کند.

این پژوهش، به وضوح لزوم کنترل تورش ناشی از مسائل همزمانی و انتخاب و نیز استفاده از روش سه مرحله‌ای اولی و پاکس (۱۹۹۶) برای برآورد تابع تولید صنعت خودرو در ایران را تأیید می‌کند.

**جدول ۶. ضرایب برآورد شده برای نهاده‌های سرمایه و انرژی به روش‌های مختلف**

| متغیر  | ضریب برآورد شده در روش حداقل مربعات معمولی | ضریب برآورد شده در روش اثرات تصادفی | ضریب برآورد شده در روش اولی-پاکس |
|--------|--------------------------------------------|-------------------------------------|----------------------------------|
| سرمایه | ۰/۶۴                                       | ۰/۶۴                                | ۰/۸۲                             |
| انرژی  | ۰/۶۷                                       | ۰/۶۷                                | ۰/۶۴                             |

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

به‌طور کلی می‌توان ابراز داشت که طبق نتایج برآورد تابع تولید با استفاده از روش‌های حداقل مربعات معمولی و اثرات تصادفی، نهاده انرژی کشش بالاتری نسبت به نهاده سرمایه در تابع تولید دارد. در حالی که چنانچه با استفاده از مدل شبه پارامتریک اولی و پاکس (۱۹۹۶) تورش ناشی از مسائل همزمانی و انتخاب کنترل شود، برآوردهای بدون تورشی از ضرایب نهاده‌های تولید به دست خواهد آمد و تصویر درستی در مورد واقعیت‌های تابع تولید صنعت خودرو در ایران ترسیم خواهد شد.

### منابع و مأخذ

- ابونوری، اسماعیل و علی تاج‌دین (۱۳۸۳)، «برآورد اثر تورم بر نابرابری در توزیع هزینه ایران با استفاده از روش ناپارامتریکی، تحقیقات اقتصادی، شماره ۱۴، صص ۱۶۵-۱۸۴.
- پایگاه اطلاع‌رسانی اطلاعات بورس اوراق بهادار (۱۳۸۹)، *اطلاعات بورس اوراق بهادار*، تهران.
- پایگاه اطلاع‌رسانی اطلاعات بورس اوراق بهادار (۱۳۸۹)، *تغییرات سرمایه: اطلاعات بورس اوراق بهادار*، تهران.
- پایگاه اطلاع‌رسانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹)، *بانک اطلاعات سربهای زمانی اقتصادی*، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- پایگاه اطلاع‌رسانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹)، *گزارش اقتصادی و ترازنامه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران*، تهران.
- پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (۱۳۸۹)، *آمار و اطلاعات تولید شرکت‌ها: سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران*، تهران.
- ترکمانی، جواد و سولماز وزیرزاده (۱۳۸۶)، تعیین حق بیمه محصولات کشاورزی کاربرد روش ناپارامتریک، *اقتصاد کشاورزی (اقتصاد و کشاورزی)*، شماره ۱، صص ۸۳-۱۰۰.

- جهانگرد، اسفندیار (۱۳۸۴)، اثر فن‌آوری اطلاعات (IT) بر تولید صنایع کارخانه‌ای ایران، *پژوهشهای اقتصادی ایران*، شماره ۷ (۲۵)، صص ۸۳-۱۰۷.
- جهانگرد، اسفندیار (۱۳۸۵)، صنعت خودروسازی و جایگاه آن در اقتصاد ایران، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲۳، صص ۱۸۳-۲۰۶.
- رحیمی‌سوره، صمد و حسین صادقی (۱۳۸۳)، عوامل موثر بر کارایی و اقتصاد مقیاس در رهیافت‌های پارامتری و ناپارامتری (مطالعه موردی: طرح‌های مرتعداری در ایران)، *شماره تحقیقات اقتصادی*، ۲۱ (۶۷)، صص ۲۵۹-۲۹۱.
- رضایی، عدنان (۱۳۷۶)، ارزیابی سیاست‌های حمایتی در صنعت خودروسازی ایران، *برنامه و بودجه*، شماره ۱۵، صص ۷۳-۱۱۰.
- رضوی، سید عبدالله (۱۳۸۹)، بررسی و مقایسه کارایی و بهره‌وری شرکتهای خودروسازی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، تهران: دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- زراءنژاد، منصور و رضا یوسفی حاجی‌آباد (۱۳۸۸)، ارزیابی کارآیی فنی تولید گندم در ایران (با استفاده از دو رهیافت پارامتریک و ناپارامتریک)، *پژوهشهای اقتصادی*، شماره ۹ (۲)، صص ۱۴۵-۱۷۲.
- اعظم‌زاده شورکی، مهدی، صادق خلیلیان و سید ابوالقاسم مرتضوی (۱۳۹۰)، انتخاب تابع تولید و برآورد ضریب اهمیت انرژی در بخش کشاورزی، *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، شماره ۷۶، صص ۲۰۵-۲۳۰.
- علیرضایی، محمدرضا (۱۳۸۲)، *طراحی نظام پشتیبانی تصمیم برای ارزیابی عملکرد شعب یک بانک تجاری*، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی.
- کردبچه، حمید (۱۳۹۰)، تخمین شبه پارامتریک استوار در تعیین عوامل ناکارایی در نظام بانکی ایران: روش بوت استرپ، *تحقیقات اقتصادی*، شماره ۴۶ (۹۵)، صص ۱۵۹-۱۹۲.
- ماکویی، احمد، جعفر سجادی و پگاه پشین (۱۳۸۷)، ارزیابی نسبی شرکتهای مشابه با توجه به معیارهای مالی به روش DEA (مطالعه موردی شرکتهای قطعه‌ساز خودرو)، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲۹، صص ۲۲۷-۲۵۱.
- مجرد، عصمت، احمدعلی کهخا و محمود صبوحی صابونی (۱۳۸۸)، معرفی راه کار ناپارامتریک تصادفی در تخمین کارایی فنی: مطالعه موردی واحد‌های مرغداری در منطقه سیستان، *اقتصاد کشاورزی (اقتصاد و کشاورزی)*، شماره ۳ (۳)، صص ۹۱-۱۰۶.

Arellano, M., and S. Bond. (1991), "Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations" *Review of Economic Studies* No 58, pp. 277-297.

Arellano, M., and O. Bover.(1995).” Another look at the instrumental variable estimation of error-components models”. *Journal of Econometrics* No 68, pp. 29–51.

Baldwin J. R. and Gorecki, P. K.(1989), "Firm Turnover and Market Structure: Concentration Statistics as a Misleading Practice," *Working Papers* 762, *Queen's University*, Department of Economics.

Blundell, R., and S. Bond.(1998) “Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models”. *Journal of Econometrics* No 87, pp. 115–143.

Cobb, C.W. and P.H. Douglas(1928), “A theory of production”, *American Economic Review*, No 1, pp.139-165.

Davis, S. J. and Haltiwanger, J.C.(1992), "Gross Job Creation, Gross Job Destruction, and Employment Reallocation," *The Quarterly Journal of Economics*, MIT Press, vol. 107(3), pp. 819-63, August.

Duel, Shengwu,(2004), “**Nonparametric and Semi-parametric Estimation of Efficient Frontier**”, Department of Agricultural Economics, Penn State University, 308 armsby university park, PA 16802.

Dunne, T., Roberts, M.J. and Samuelson, L.(1988) "Firm Entry And Post-Entry Performance In The U.S. Chemical Industries," p.p 7-88-2, *Pennsylvania State - Department of Economics*.

Engle, C. W., Granger, J. R. and Weiss, R.(1986), “Semiparametric Estimates of the Relation Between Weather and Electricity Sales”, *Journal of the American Statistical Association*.

Ericson, R. and Pakes, A.(1995), “Markov-Perfect Industry Dynamics: A Framework for Empirical Work”, *The Review of Economic Studies*, Vol. 62, No. 1 (Jan., 1995), pp. 53-82, Published by: Oxford University Press.

Griliches, Z.(1957), “Specification Bias in Estimates of Production Functions.” *Journal of Farm Economics*. February, No. 39:1, pp. 8–20.

Griliches, Z.(1967), “Production Functions in Manufacturing: Some Preliminary Results in Production Relations”, *Studies In Income and Wealth*, Princeton: Princeton University Press, No. 31, PP. 275-340.

Griliches, Z. and J. Mareisse.(1998), “Production functions: The search for identification. In *Econometrics and Economic Theory in the Twentieth Century*” *The Ragnar Prisch Centennial Symposium*, 169–203. Cambridge: Cambridge University Press.

Heady, E. O. and J. L. Dillon(1961), “**Agricultural production functions**”, Kalyani press, Ludhiana, India.

Khanthachai, Nathabhol(1987) , “**Effective Mechanisms for the Enhancement of Technology and Skills in Thailand**”, Institute of Southeast Asian, Thailand.

Kydland, Finn E.; Prescott, Edward C. (1982). "Time to Build and Aggregate Fluctuations". *Econometrica*, No.50 (6), pp.1345–1370.

Levinsohn, J. and A. Petrin.(2003a), “Estimating production functions using inputs to control for unobservables”. *Review of Economic Studies* No.70(2), pp. 317-342.

- Levinsohn, J. and A. Petrin.(2003b), “**On the micro-foundations of productivity growth**”. Mimeo: University of Chicago.
- Marschak, J., and W. H. Andrews.(1944), “Random simultaneous equations and the theory of production”. *Econometrica* No.12, pp.143–205.
- Martínez-Ruiz M.P., Mollá-Descals, M.A., Gómez-Borja, J.L. and Álvarez, R. (2006), “Evaluating temporary retail price discounts using semiparametric regression”, *Journal of Product & Brand Management*, Vol. 15 Iss: 1, pp.73 – 80.
- Mossa, C. B. and Schmitz, T. G.(2006), “A semiparametric estimator of the Zellner production function for corn: fitting the univariate primal”, *Applied Economics Letters*, Volume 13, Issue 13, pp. 863-867.
- Nerlove, M.(1965), “**Estimation and identification of Cobb-Douglas production functions**”, North-Holland Publishing Company, Amsterdam.
- Olley, G.(1992), “An econometric study of the telecommunications equipment industry”, Thesis (Ph. D.), University of Wisconsin-Madison.
- Olley, G. S., and Pakes, A.(1996) “The dynamics of productivity in the telecommunications equipment industry” *Econometrica* No.64, pp. 1263–1297.
- Pakes, A.(1994), “The Estimation of Dynamic Structural Models: Problems and Prospects”, Part II. Mixed Continuous-Discrete Control Models and Market Interactions," Chapter 5, pp. 171-259, of *Advances in Econometrics: Proceedings of the 6th World Congress of the Econometric Society*, edited by J.J. Laont and C. Sims.
- Pakes, A.and Olley, G. S.(1995)"A Limit Theorem for a Smooth Class of Semiparametric Estimators" *Journal of Econometrics*, Volume 65, Issue 1, January 1995, pp. 295–332.
- Pavcnik, N. (2002). “Trade liberalization, exit, and productivity improvements: Evidence from Chilean plants”. *Review of Economic Studies* ,No 69,pp. 245–276.
- Robinson, M. (1988) “Root-N-Consistent Semiparametric Regression” Source: *Econometrica*, Vol. 56, No. 4 (Jul., 1988), pp. 931-954, Published by: The Econometric Society
- Samuelson, P. A. (1979), “Paul Douglas measurement of production functions and marginal productivities”, *Journal of Political Economy*, 87: 923-939.
- Simar, L. and Wilson, P.(2007), “Estimation and Inference in Two-Stage, Semi-Parametric Models of Production Processes.” *Journal of Econometrics* , 136 (2007) 31–64
- Ucal, M.; Özcan, K. M.; Bilgin, M. H.; Mungo, J.(2010), “Relationship between financial crisis and foreign direct investment in developing countries using semiparametric regression approach” *Journal of Business Economics and Management* No.11(1),pp. 20–33.
- Walters, A. A.(1963), “Production and cost functions: an econometric survey”, *Econometrica*, No.31,pp. 1-66.
- Wedervang, F.(1965), “**Development of a Population of Industrial Firms**”, Scandinavian University Books, Oslo, Norway.

Wooldridge, J.(2005), "On estimating firm-level production functions using proxy variables to control for unobservables". *Mimeo*: Michigan State University.

Yasar, M., Raciborski, R. and Poi, B.P.(2008), "Production function estimation in Stata using the Olley and Pakes method". *Stata Journal* No.8, pp. 221-231.

## پیوست

### پیوست ۱. داده‌های پژوهش (مقادیر به میلیون ریال)

| نام شرکت         | سال  | ارزش تولیدات | هزینه نیروی انسانی | هزینه انرژی مصرفی | موجودی سرمایه |
|------------------|------|--------------|--------------------|-------------------|---------------|
| شرکت پارس خودرو  | ۱۳۸۳ | ۳۲۳۳۶۹۲      | ۳۳۵۰۸۲             | ۱۴۴۸۹             | ۱۱۲۲۱۳۷       |
|                  | ۱۳۸۴ | ۳۴۷۷۳۳۶      | ۴۶۰۲۷۵             | ۱۹۶۶۱             | ۱۰۸۷۲۶۶       |
|                  | ۱۳۸۵ | ۴۷۹۶۷۸۹      | ۷۰۴۱۶۷             | ۱۹۴۷۱             | ۱۰۵۹۴۸۷       |
|                  | ۱۳۸۶ | ۵۹۱۴۵۱۴      | ۸۵۵۵۱۲             | ۱۹۴۴۱             | ۱۸۰۵۲۶۳       |
|                  | ۱۳۸۷ | ۸۳۹۵۲۴۹      | ۱۰۹۵۸۱۱            | ۱۹۸۳۷             | ۱۶۹۹۷۴۳       |
| شرکت سایا        | ۱۳۸۳ | ۱۸۲۰۰۳۴۶     | ۵۶۰۵۹۹             | ۲۴۳۶۰             | ۳۳۶۱۱۴        |
|                  | ۱۳۸۴ | ۲۴۰۶۶۶۲۶     | ۶۰۶۹۲۶             | ۳۰۶۳۱             | ۵۰۳۰۰۳۱       |
|                  | ۱۳۸۵ | ۳۲۸۸۶۹۴۰     | ۷۶۰۵۳۵             | ۳۱۳۹۰             | ۶۷۲۱۷۲۷       |
|                  | ۱۳۸۶ | ۳۴۰۳۲۲۵۸     | ۹۳۳۸۱۲             | ۳۳۹۸۸             | ۹۳۸۱۹۴۱       |
|                  | ۱۳۸۷ | ۳۹۹۸۸۷۹۴     | ۱۱۷۴۹۸۶            | ۳۳۹۳۶             | ۱۰۱۳۲۹۰۹      |
| شرکت ایران خودرو | ۱۳۸۳ | ۴۲۲۵۳۸۵۸     | ۱۹۳۰۱۲۷            | ۷۹۶۹۳             | ۲۸۸۹۵۹۰       |
|                  | ۱۳۸۴ | ۴۵۰۳۹۱۱۶     | ۲۲۰۲۶۲۷            | ۹۳۹۸۱             | ۳۶۲۶۲۸۹       |
|                  | ۱۳۸۵ | ۴۴۲۹۸۹۱۰     | ۲۷۰۸۱۱۶            | ۸۱۴۵۷             | ۳۴۳۸۶۶۳       |
|                  | ۱۳۸۶ | ۵۲۶۳۲۹۰۸     | ۳۴۳۵۶۳۵            | ۱۰۱۱۶۰            | ۳۰۲۰۲۶۶       |
|                  | ۱۳۸۷ | ۶۴۳۰۴۹۴۱     | ۳۴۵۳۶۷۸            | ۹۵۲۹۶             | ۴۴۱۷۷۴۰       |
| شرکت زامیاد      | ۱۳۸۳ | ۴۱۵۹۳۷۹      | ۷۵۶۴۲              | ۷۴۳۹              | ۲۷۹۴۳۵        |
|                  | ۱۳۸۴ | ۴۴۶۱۸۶۰      | ۹۶۷۸۳              | ۱۰۲۳۲             | ۲۷۰۹۵۲        |
|                  | ۱۳۸۵ | ۵۱۴۴۳۰۶      | ۱۸۱۸۳۱             | ۴۳۹۷              | ۵۷۳۴۸۴        |
|                  | ۱۳۸۶ | ۷۴۲۹۸۶۸      | ۱۳۷۴۹۴             | ۸۹۶۱              | ۱۱۶۲۵۰۳       |
|                  | ۱۳۸۷ | ۶۱۶۱۴۰۵      | ۱۶۷۹۰۱             | ۸۹۵۶              | ۱۱۵۸۳۲۹       |
| شرکت بهمن        | ۱۳۸۳ | ۲۱۰۶۳۴۳      | ۸۰۲۹۶              | ۸۰۸               | ۱۵۸۸۹۹۳       |
|                  | ۱۳۸۴ | ۲۷۳۷۹۰۷      | ۹۷۰۵۹              | ۸۵۴               | ۳۱۸۶۷۸۵       |
|                  | ۱۳۸۵ | ۲۴۱۴۴۸۳      | ۱۰۳۰۶۶             | ۱۰۰۶              | ۳۱۸۵۱۵۸       |
|                  | ۱۳۸۶ | ۳۰۴۲۰۰۷      | ۱۱۸۳۱۹             | ۹۱۶               | ۳۱۸۰۱۲۲       |
|                  | ۱۳۸۷ | ۴۴۷۶۸۰۶      | ۱۴۰۳۵۴             | ۱۱۲۳              | ۳۴۹۴۷۵۶       |

## پیوست ۲. خروجی نرم افزار EViews7- برآورد مدل با روش حداقل مربعات معمولی

| Dependent Variable: LOG(PSALE)          |             |                       |             |        |
|-----------------------------------------|-------------|-----------------------|-------------|--------|
| Method: Panel Least Squares             |             |                       |             |        |
| Date: 02/02/13 Time: 12:03              |             |                       |             |        |
| Sample: 1383 1387                       |             |                       |             |        |
| Periods included: 5                     |             |                       |             |        |
| Cross-sections included: 5              |             |                       |             |        |
| Total panel (balanced) observations: 25 |             |                       |             |        |
| Variable                                | Coefficient | Std. Error            | t-Statistic | Prob.  |
| C                                       | 3.578848    | 1.274945              | 2.807062    | 0.0106 |
| LOG(PLABOR)                             | -0.253909   | 0.207018              | -1.226504   | 0.2336 |
| LOG(PENERG)                             | 0.678326    | 0.140671              | 4.822081    | 0.0001 |
| LOG(PCPITAL)                            | 0.641813    | 0.133149              | 4.820256    | 0.0001 |
| R-squared                               | 0.893399    | Mean dependent var    | 16.12667    |        |
| Adjusted R-squared                      | 0.878170    | S.D. dependent var    | 1.161093    |        |
| S.E. of regression                      | 0.405270    | Akaike info criterion | 1.177118    |        |
| Sum squared resid                       | 3.449111    | Schwarz criterion     | 1.372138    |        |
| Log likelihood                          | -10.711397  | Hannan-Quinn criter.  | 1.231208    |        |
| F-statistic                             | 58.66531    | Durbin-Watson stat    | 0.468177    |        |
| Prob(F-statistic)                       | 0.000000    |                       |             |        |

## پیوست ۳. خروجی نرم افزار EViews7- برآورد مدل با روش اثرات تصادفی

| Dependent Variable: LOG(PSALE)                        |             |                    |             |        |
|-------------------------------------------------------|-------------|--------------------|-------------|--------|
| Method: Panel EGLS (Two-way random effects)           |             |                    |             |        |
| Date: 02/02/13 Time: 13:36                            |             |                    |             |        |
| Sample: 1383 1387                                     |             |                    |             |        |
| Periods included: 5                                   |             |                    |             |        |
| Cross-sections included: 5                            |             |                    |             |        |
| Total panel (balanced) observations: 25               |             |                    |             |        |
| Wansbeek and Kapteyn estimator of component variances |             |                    |             |        |
| Variable                                              | Coefficient | Std. Error         | t-Statistic | Prob.  |
| C                                                     | 3.578848    | 1.274945           | 2.807062    | 0.0106 |
| LOG(PLABOR)                                           | -0.253909   | 0.207018           | -1.226504   | 0.2336 |
| LOG(PENERG)                                           | 0.678326    | 0.140671           | 4.822081    | 0.0001 |
| LOG(PCPITAL)                                          | 0.641813    | 0.133149           | 4.820256    | 0.0001 |
| Effects Specification                                 |             |                    | S.D.        | Rho    |
| Cross-section random                                  |             |                    | 0.000000    | 0.0000 |
| Period random                                         |             |                    | 0.000000    | 0.0000 |
| Idiosyncratic random                                  |             |                    | 0.133825    | 1.0000 |
| Weighted Statistics                                   |             |                    |             |        |
| R-squared                                             | 0.893399    | Mean dependent var | 16.12667    |        |
| Adjusted R-squared                                    | 0.878170    | S.D. dependent var | 1.161093    |        |
| S.E. of regression                                    | 0.405270    | Sum squared resid  | 3.449111    |        |
| F-statistic                                           | 58.66531    | Durbin-Watson stat | 0.468177    |        |
| Prob(F-statistic)                                     | 0.000000    |                    |             |        |
| Unweighted Statistics                                 |             |                    |             |        |
| R-squared                                             | 0.893399    | Mean dependent var | 16.12667    |        |
| Sum squared resid                                     | 3.449111    | Durbin-Watson stat | 0.468177    |        |

### پیوست ۴. خروجی نرم افزار EViews7- برآورد مدل با روش اثرات ثابت

| Dependent Variable: LOG(PSALE)<br>Method: Panel Least Squares<br>Date: 02/02/13 Time: 12:08<br>Sample: 1383 1387<br>Periods included: 5<br>Cross-sections included: 5<br>Total panel (balanced) observations: 25 |             |                       |             |        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|-----------------------|-------------|--------|
| Variable                                                                                                                                                                                                         | Coefficient | Std. Error            | t-Statistic | Prob.  |
| C                                                                                                                                                                                                                | 3.149153    | 6.420117              | 0.490513    | 0.6319 |
| LOG(PLABOR)                                                                                                                                                                                                      | 0.540274    | 0.284809              | 1.896970    | 0.0803 |
| LOG(PENERG)                                                                                                                                                                                                      | 0.373224    | 0.257959              | 1.446834    | 0.1716 |
| LOG(PCPITAL)                                                                                                                                                                                                     | 0.164529    | 0.140392              | 1.171926    | 0.2623 |
| Effects Specification                                                                                                                                                                                            |             |                       |             |        |
| Cross-section fixed (dummy variables)<br>Period fixed (dummy variables)                                                                                                                                          |             |                       |             |        |
| R-squared                                                                                                                                                                                                        | 0.992804    | Mean dependent var    | 16.12667    |        |
| Adjusted R-squared                                                                                                                                                                                               | 0.986716    | S.D. dependent var    | 1.161093    |        |
| S.E. of regression                                                                                                                                                                                               | 0.133825    | Akaike info criterion | -0.878496   |        |
| Sum squared resid                                                                                                                                                                                                | 0.232818    | Schwarz criterion     | -0.293436   |        |
| Log likelihood                                                                                                                                                                                                   | 22.98120    | Hannan-Quinn criter.  | -0.716225   |        |
| F-statistic                                                                                                                                                                                                      | 163.0581    | Durbin-Watson stat    | 2.108340    |        |
| Prob(F-statistic)                                                                                                                                                                                                | 0.000000    |                       |             |        |

### پیوست ۵. خروجی نرم افزار Stata/SE 11.1 - برآورد مدل با روش لیوینسون - پترین (LP)

|                                         |                    |           |       |       |                      |
|-----------------------------------------|--------------------|-----------|-------|-------|----------------------|
| Levinsohn-Petrin productivity estimator |                    |           |       |       |                      |
| Dependent variable represents revenue.  | Number of obs      | =         | 25    |       |                      |
| Group variable (i): id                  | Number of groups   | =         | 5     |       |                      |
| Time variable (t): year                 | obs per group: min | =         | 5     |       |                      |
|                                         | avg                | =         | 5.0   |       |                      |
|                                         | max                | =         | 5     |       |                      |
| lpsale                                  | Coef.              | Std. Err. | z     | P> z  | [95% Conf. Interval] |
| lplabor                                 | -.1149686          | .3318653  | -0.35 | 0.729 | -.7654126 .5354755   |
| lpcpital                                | .01                | .3165079  | 0.03  | 0.975 | -.6103441 .6303441   |
| lpeneng                                 | .01                | .2975393  | 0.03  | 0.973 | -.5731662 .5931662   |

### پیوست ۶. خروجی نرم افزار Stata/SE 11.1 - برآورد مدل با روش اولی و پاکس (OP)

|                                          |                   |                        |       |       |                                      |
|------------------------------------------|-------------------|------------------------|-------|-------|--------------------------------------|
| Olley-Pakes productivity estimator       |                   | Number of obs          | =     | 20    |                                      |
| Group variable (i): id                   |                   | Number of groups       | =     | 5     |                                      |
| Time variable (t): year                  |                   | Obs per group: min     | =     | 4     |                                      |
|                                          |                   | avg                    | =     | 4.0   |                                      |
|                                          |                   | max                    | =     | 4     |                                      |
| (Replications based on 5 clusters in id) |                   |                        |       |       |                                      |
|                                          | Observed<br>Coef. | Bootstrap<br>Std. Err. | z     | P> z  | Normal-based<br>[95% Conf. Interval] |
| lpsale                                   |                   |                        |       |       |                                      |
| lpcap                                    | .8280459          | .3649093               | 2.27  | 0.023 | .1128367 1.543255                    |
| lplabor                                  | -.1134755         | .3430668               | -0.33 | 0.741 | -.7858741 .5589231                   |
| lpcapital                                | .6491292          | .3085355               | 2.10  | 0.035 | .0444107 1.253848                    |
| lpeneng                                  | .1046082          | .099627                | 1.05  | 0.294 | -.0906572 .2998736                   |